

Izvorni znanstveni rad
UDK 355(497.5 Maslenica)“1993”

327.7

94(497.5)“1993”

Primljeno: 18. lipnja 2013.

, citation and similar papers at core.ac.uk

brought to

Međunarodne reakcije na hrvatsku vojnu akciju Maslenica 1993: nova interpretacija

VLADIMIR FILIPOVIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Sažetak

U radu se analiziraju različite međunarodne reakcije na hrvatsku vojnu akciju Maslenica u siječnju 1993. Na temelju medijskih komentara i reakcija ključnih međunarodnih posrednika u ratu u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, posebno Ujedinjenih naroda, Francuske i predsjedatelja Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji, nastoji se odgovoriti na pitanje kakva je reakcija bila, koliko je u stvarnosti bila u skladu s proklamiranim politikama te kako se uklapala u cjelokupnu međunarodnu politiku prema ratu u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Rad se temelji na dokumentima Ujedinjenih naroda, analizi nekoliko novina te izvješćima Službe za praćenje inozemnih glasila Ministarstva vanjskih poslova Republike Hrvatske čiji pregledi obuhvaćaju većinu relevantnih svjetskih medija.

Ključne riječi: akcija Maslenica, Rat u Hrvatskoj 1990-1995, UNPROFOR, Vanceov plan, Francuska

Uvod

Akcija Hrvatske vojske (HV) u zadarskom zaleđu krajem siječnja 1993. kojom je uspostavljen nadzor nad strateškim područjem Maslenice svakako je vrlo važan događaj tijekom rata u Hrvatskoj 1991.-1995., i vojno i politički. U većini popularnih tekstova koji izlaze povodom obljetnica akcije pobjeda HV-a ističe se kao prekretnica u ratu (Škorić, 2006; *Slobodna Dalmacija*, 21. siječnja 2009.). Akcija se odvijala u trenutku značajne međunarodne prisutnosti na cijelom ratom zahvaćenom području, pa nije prošla nezapaženo u međunarodnoj zajednici i međunarodnoj javnosti. U ovome radu ne ulazimo u vojni sadržaj akcije, već propitujemo kakva je bila međunarodna reakcija na hrvatsku akciju i kakve ona naznake daje u samom međunarodnom posredovanju i dinamici rata na području bivše Jugoslavije.

U Hrvatskoj se o međunarodnoj reakciji na akciju Maslenica dosad relativno često govorilo u popularnim tumačenjima i sjećanjima sudionika, dok znanstvenih pokušaja tumačenja nije bilo. U onome što je rečeno dominiraju tvrdnje da je postojao značajan međunarodni pritisak na Hrvatsku nakon pokretanja akcije. Prema generalu Janku Bobetku, načelniku Glavnog stožera HV-a 1993. godine, međunarodne reakcije i prijetnje gotovo su upropastile hrvatsku akciju i pobjedu pretvorile u poraz. Nakon druge predviđene etape akcija je morala biti prekinuta, što je bilo pogubno za razvučene i neukopane hrvatske postrojbe, dok su neprijateljske snage višestruko narasle (Bobetko, 1996). Novinski tekstovi pri obilježavanju obljetnice akcije u godinama nakon rata također naglašavaju negativne reakcije, osude iz svijeta i pritiske za prekid djelovanja. Primjer je popularnog tumačenja dio teksta o akciji u hrvatskom izdanju internetske enciklopedije *Wikipedie*: “Pokrovitelji velikosrpskoga projekta u Londonu i Parizu dosta su nediplomatski javno pokazali pristranost i frustriranost zbog uspjeha Hrvatske vojske, te su poslali nosač zrakoplova u Jadransko more i otvoreno zaprijetili vojnom intervencijom” (Wikipedia: Operacija_Maslenica).

Ovaj rad nastoji ozbiljno dovesti u pitanje takva tumačenja. Za kvalitetniju potvrdu teza i utvrđivanje stvarnih politika međunarodnih posrednika bit će potrebno pričekati otvaranje arhiva ključnih institucija. Zasad pristupamo onome što je dostupno – objavljeni dokumenti, novinski članci i memoarsko gradivo važnih sudionika. U ograničenju pristupa ključnim izvorima ujedno leži i limit teza koje iznosimo. Polazimo od pretpostavki neorealističke škole međunarodnih odnosa prema kojoj su uzroci miješanja u “tuđe probleme” vrlo rijetko humanitarnog karaktera, već posrednik slijedi svoje interese i služi se dostupnim politikama kojima određuje dinamiku konflikta (Touval, 2002: 16-17). Novom interpretacijom međunarodnih reakcija na hrvatsku akciju nastojimo potaknuti šire i slojevitije shvaćanje važnih događaja iz novije hrvatske povijesti.

Stanje u zadarskom zaleđu 1991.-1993.

Tijekom rata u Hrvatskoj 1991. godine snage su pobunjenih hrvatskih Srba uz pomoć Jugoslavenske narodne armije (JNA) zauzele područje Ravnih kotara do predgrađa Zadra i izbile na more kod Masleničkog ždrila do mjesta Rovanjaska na jadranskoj magistrali. Nakon srpskog ovladavanja područjem Maslenice i rušenja mosta preko ždrila prekinuta je kopnena prometna komunikacija između Dalmacije i ostatka Hrvatske. Ona se sada mogla odvijati jedino preko otoka Paga, uz korištenje trajekta (CIA, 2002: 95; Žunec, 1998: 76-77). Sarajevsko primirje i priznanje Hrvatske početkom 1992., uz raspoređivanje mirovnih snaga Ujedinjenih naroda (UNPROFOR) prema planu američkog diplomata Cyrusa Vancea u proljeće 1992., donijelo je relativno smirivanje situacije, ali okupacija Maslenice i prisutnost neprijateljskih snaga u predgrađu Zadra stvarale su velik problem njezinoj normalizaciji.

Vanceov plan predvidio je u Hrvatskoj četiri zaštićena područja (UNPA) i pet faza njihove demilitarizacije. Područje Maslenice i zaleđe Zadra nisu pripadali u UNPA Sektor Jug, nego su određeni kao “ružičaste zone”. To su bila područja koja su primirje dočekala pod nadzorom srpskih snaga, ali ih Vanceov plan nije svrstavao u UNPA jer prije rata u njima nije bilo većinsko srpsko stanovništvo. Predviđeno je bilo njihovo vraćanje pod nadzor hrvatskih vlasti (UN/S/23280, 11. XII. 1991; Goulding, 2003: 292-294). Srpska strana zahtijevala je njihovo uključivanje u UNPA i smatrala ih dijelom samoproglašene Republike Srpske Krajine (RSK) (Barić, 2003: 178-179; *Vječernje novosti*, 27. I. 1992.). Vanceov plan nije predviđao nikakve promjene granica UNPA i kao takav u slučaju ružičastih zona išao je na ruku hrvatskim vlastima koje su željele integraciju tog područja u Hrvatsku. Glavni je tajnik UN-a Boutros-Ghali zahtijevao demilitarizaciju ružičastih zona, ali je ustvrdio kako nije moguća uspostava hrvatske vlasti na tom području zbog prevelikog međusobnog nepovjerenja (UN/S/24188, 26. VI. 1992.), pa je Vijeće sigurnosti (VS) u Rezoluciji 762 od 30. lipnja proširilo djelovanje UNPROFOR-a i na ružičaste zone, uz djelovanje zajedničkih komisija koje su činili predstavnici UNPROFOR-a i lokalnih vlasti (UN/S/762, 30. VI. 1992.).

Proces demilitarizacije UNPA i ružičastih zona u Sektoru Jug napredovao je vrlo slabo. Srpske su snage dio oružja odvukle u BiH, ali nepovjerenje između strana bilo je preveliko da bi se izvršilo potpuno razoružanje pod nadzorom UNPROFOR-a. U svom izvješću Vijeću sigurnosti UN-a u rujnu 1992. Boutros-Ghali je ustvrdio da potpuna demilitarizacija nije izvršena jer su vlasti RSK formirale policijske i druge različite postrojbe, čije su zadaće, prema mišljenju zapovjednika Sektora, bile vojne, a ne policijske. Proces demilitarizacije najslabije je napredovao u Sektoru Jug, i to zbog, istaknuo je Boutros-Ghali, hrvatske akcije u ružičastoj zoni Miljevačkog platoa u lipnju 1992. Boutros-Ghali je također naglasio da se u UNPA nastavilo etničko čišćenje nesrba i kriminalne aktivnosti. Osim akcije kod Miljevca, on nije optuživao hrvatsku stranu za nekooperativnost (UN/S/24600, 28. IX. 1992.). Demilitarizacija koju je UNPROFOR trebao provesti bila je vrlo teško izvediva jer, kako je rekao pukovnik Meille, zapovjednik francuske bojne (koji se razmjestio na području Maslenice, a sjedište imao u Gračacu), “ni sam ne zna kako razoružati lokalno stanovništvo, ako oni to oružje ne žele dati UNPROFOR-u, a UNPROFOR nema ovlasti da im ga uzme” (*Vjesnik*, 8. IV. 1992.). U studenome 1992. i sam je Vance nakon obilaska UNPA priznao da demilitarizacija nije uspjela (UN/S/PV. 3134, 13. XI. 1992.).

Hrvatska je bila nezadovoljna zbog neprovođenja Vanceova plana i učvršćivanja vlasti pobunjenika. Prometna izoliranost i gospodarske štete uzrokovane njome, velik broj prognanika iz UNPA te prije svega želja da ostvare svoj suverenitet na međunarodno priznatom teritoriju prisiljavali su hrvatske vlasti da aktivno djeluju i traže promjene u mandatu UNPROFOR-a. Predsjednik Tuđman je u pismu Vijeću

sigurnosti i glavnom tajniku od 9. prosinca 1992. uvjetovao produljenje mandata UNPROFOR-a uvođenjem konkretnijih rokova izvršenja zadaća i mogućnosti nametanja mira po uzoru na Kuvajt 1991. Također je upozorio da ako UNPROFOR ne može izvršiti svoj mandat u UNPA, Hrvatska je spremna vojno riješiti taj problem (UN/S/24934, 9. XII. 1992.).

Međunarodni angažman na području bivše Jugoslavije početkom 1993. godine

U siječnju 1993. veći dio pozornosti međunarodne politike bio je usmjeren na Bosnu i Hercegovinu. Srbi u BiH završili su svoja osvajanja započeta u proljeće 1992. i nadzirali su oko 70 posto teritorija te države na kojem su provodili kampanju terora i etničkog čišćenja nesrba (UN/S/24600, 28. IX. 1992.). Krhko savezništvo Bošnjaka i Hrvata uglavnom se raspalo i počele su intenzivne međusobne borbe, npr. oko Gornjeg Vakufa gdje je 13. siječnja poginuo jedan britanski dočasnik iz sastava UNPROFOR-a (RH/MVP/SZPIG/P/16./17. I. 1993.). Može se reći da od početka 1993. u ratu u BiH već postoje tri strane s različitim interesima. Mandat UNPROFOR-a za BiH proširen je u jesen 1992. i mirovne su snage bile zadužene za zaštitu humanitarnih konvoja kroz BiH te za nadzor vanjskih granica države (UN/S/776, 14. IX. 1992.; S/781, 9. X. 1992.). Početkom 1993. na području bivše Jugoslavije nalazilo se oko 25 tisuća vojnika pod zastavom UN-a, od toga 14 tisuća u Hrvatskoj, 9 tisuća u BiH i tisuću u Makedoniji, s tim da je mandat UNPROFOR-a istjecao u veljači (UN/S/25264, 10. II. 1993.).

Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji (MKBJ) održala je 2. siječnja 1993. svoju prvu plenarnu sjednicu. MKBJ je prije svega trebala riješiti pitanje budućnosti BiH, odvijala se pod okriljem Europske zajednice i trebala je odražavati kakvu-takvu zajedničku europsku vanjsku i sigurnosnu politiku (Touval, 2002: 122-123; Guicherd, 1993: 173). Konferencijom su predsjedali Cyrus Vance (bivši američki državni tajnik) i lord David Owen (bivši britanski ministar vanjskih poslova), iskusni međunarodni posrednici, koji su bez obzira na EZ davali Međunarodnoj konferenciji snažan anglo-američki utjecaj. Sjedinjene Američke Države (SAD) i dalje su se uglavnom držale po strani od bosanskog rata, zaokupljene vlastitim poslovima, ponajprije inauguracijom predsjednika. Naime, 20. siječnja 1993. dužnost je preuzeo demokrat Bill Clinton (*The New York Times*, 21. I. 1993.).

Na sjednici MKBJ 2. siječnja svim je stranama predstavljen Vance-Owenov mirovni plan za BiH. On je uključivao trodijelni paket koji se sastojao od ustavnih načela, prekida neprijateljstava i zemljovida deset provincija koje je trebalo uspostaviti (Owen, 1998: 127-128; *Slobodna Dalmacija*, 17. I. 1993.). Plan je bio vrlo povoljan za Hrvate, čije prihvaćanje nije bilo upitno. Beograd je, barem načelno, bio za prihvaćanje plana, ali bosanski Srbi teško su ga mogli prihvatiti. U rukama

su držali 70 posto teritorija koji su vojno zauzeli, a po planu su morali napustiti određena područja, uključujući i dio Sarajeva koji su kontrolirali. Predsjednik Izetbegović nije bio oduševljen planom jer “ozakonjuje etničko čišćenje” i uzdao se u pomoć nove američke administracije u neprihvatanju plana (Owen: 1998: 131). Plan je, osim prihvatanja svih triju strana, zahtijevao i značajan vojni angažman kako bi se realizirao, međutim nije bilo potpuno jasno tko će osigurati snage za to jer SAD očito nije bio spreman vojno podupirati plan EZ-a (*The New York Times*, 22. I. 1993.).

Owen i Vance željeli su pod svaku cijenu nametnuti svoj plan. Pritom su se služili principom “mrkve i batine” (*carrot and stick*), koji je u posredovanju u bivšoj Jugoslaviji 1991. jasno inaugurirao lord Carrington, prvi predsjedatelj Međunarodne konferencije (Libal, 2002). Princip “mrkve i batine” (ranije prisutan uglavnom u psihologijskim motivacijskim teorijama) počeo se pojavljivati u rječniku međunarodne politike u godinama nakon Drugog svjetskog rata, a podrazumijevao je politiku u kojoj se kombiniraju nagrade i kazne da bi se utjecalo na ponašanje nekog subjekta (*The Boston Globe*, 8. III. 2009.).¹ Nužna je pretpostavka za uspješnu primjenu tog principa postojanje mogućnosti pružanja mrkve i pružanja batine, što znači da princip primjenjuju moćni nad manje moćnima u želji da upravljaju njihovim ponašanjem.

Akcija Maslenica i reakcije na terenu

Akcija Hrvatske vojske i specijalnih policijskih snaga započela je 22. siječnja 1993. Cilj je bio istjerati srpske snage s područja Maslenice koje je bilo vitalno za promet između Dalmacije i ostatka Hrvatske i s područja Zemunika gdje se nalazila zadarska zračna luka, te na taj način udaljiti neprijateljsko topništvo od Zadra. Usprkos određenim problemima akcija je do 27. siječnja uglavnom bila uspješna i zadala je težak udarac krajinskim Srbima. Odvojeno od Maslenice, 27. siječnja HV je istjerao srpske snage s područja brane Peruča koju su Srbi minirali, ali nisu uspjeli nanijeti veću štetu, iako su prijetili time (CIA, 2002: 267-268; Žunec, 1998: 115). Područje na kojem se odvijala akcija bilo je u zoni odgovornosti francuskog kontingenta UNPROFOR-a, čija su dva pripadnika poginula, a tri ranjena kod mjesta Karin (*Vjesnik*, 25. I. 1993.).

UNPROFOR je sredinom siječnja primijetio koncentraciju hrvatskih snaga u zaleđu Zadra, pa je zapovjednik Sektora Jug, kenijski general Arab Rop, upozorio generala Janka Bobetka, načelnika Glavnog stožera Hrvatske vojske, da se ti-

¹ Princip “mrkve i batine” podsjeća na priču o pastiru i muli. Ako pastir u jednoj ruci drži mrkvu, a u drugoj batinu, mula će posezati za mrkvom, a bježati od batine. Na taj način pastir jednostavno može kontrolirati ponašanje te inače tvrdoglave životinje.

me krši Vanceov plan (*Vjesnik*, 18. I. 1993.). Prema UNPROFOR-u, hrvatska je strana upozorila UNPROFOR na akciju nekoliko sati prije početka napada (*ibid.*). Nakon početka akcije general Nambiar, glavni zapovjednik UNPROFOR-a, zatražio je hitno primanje kod predsjednika Tuđmana i trenutačan prekid akcije. Akciju je nazvao jednostranom jer je mir bio uspostavljen i trajao je godinu dana, dok je pitanje obnove mosta razmatrano na zajedničkim sastancima i u radu zajedničkih komisija koje je organizirao UNPROFOR. Nambiar se razljutio zbog jednostranog pribjegavanja sili, pogotovo tada kada je, prema njegovu mišljenju, gotovo postignut dogovor oko problema mosta. Tražio je povratak na početne pozicije i prekid vatre. "Vratili smo se na početak" (*Vjesnik*, 25. I. 1993.), razočarano je konstatirao indijski general, misleći pritom na proces demilitarizacije. Direktor UNPROFOR-a za civilne poslove Cedric Thornberry također je bio sličnih gledišta, rekavši da "ne zna zašto je HV baš sada krenuo na jedno od zaštićenih područja UN-a, baš sada kada smo napokon trebali početi pregovarati" (RH/MVP/SZPIG/P/23./24. I. 1993.).

U UNPA je situacija eksplodirala. Vlada RSK uputila je UNPROFOR-u ultimativan zahtjev da zaustavi napad (RH/MVP/SZPIG/P/22./23. I. 1993.). Proglašena je opća mobilizacija i počelo je masovno provaljivanje u skladišta oružja. UNPROFOR je izložen nizu neprijateljskih izljeva i optužbi za izdaju (UN/ODS/S/25264, 10. II. 1993.). Posebno je francuski kontingent bio u nemilosti ogorčenih stanovnika Gračaca i Obrovca koji su tvrdili da su Francuzi izdali srpski narod (*Vjesnik*, 2. II. 1993.). Slobodan Jarčević, ministar vanjskih poslova RSK, uputio je pismo Thornberryju u kojemu navodi da je policija RSK nakon povlačenja francuskih vojnika iz Karina u njihovu sjedištu otkrila dokumente "iz kojih je jasno vidljivo da je francuski bataljun koordinirao agresiju HV na RSK" (RH/MVP/SZPIG/P/27./28. I. 1993.). I savezna vlada iz Beograda uputila je prosvjedno pismo francuskom premijeru Bérégovoyu s optužbama da su francuski vojnici pomagali Hrvatima (*ibid.*).

Predsjednik Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) Dobrica Ćosić uputio je pismo Vijeću sigurnosti u kojemu upozorava da se SRJ obvezala poštovati Vanceov plan, ali i zaštititi srpski narod u RSK, što će, bez sumnje, i učiniti ako to UNPROFOR nije u stanju (RH/MVP/SZPIG/P/22./23. I. 1993.). Ćosić je, uz to, zaprijetio da će hrvatska akcija ugroziti pregovore o BiH u Ženevi. General Života Panić, načelnik Generalštaba vojske SRJ, upozorio je Nambiaru "da je dužan štititi srpski narod" i da će to napraviti Srbija ako on ne može (*The New York Times*, 25. I. 1993.). Bez obzira na takve prijetee izjave Srbija je ostala po strani i osim paravojske iz Srbije u RSK nije stigla nikakva konkretnija vojna pomoć. Uz pomoć paravojske Srpska vojska Krajine započela je 27. siječnja protunapad koji je na nekim mjestima prisilio HV na povlačenje i učvršćivanje novih linija u drugom tjednu veljače (CIA, 2002: 268).

Komentari u medijima

Svjetski mediji različito su reagirali na pokretanje i tijek hrvatske akcije. Ta je reakcija uglavnom bila na tragu njihova ranijeg odnosa prema ratu na području bivše Jugoslavije. Reakcije bi se mogle razvrstati na one koje su pokazivale razumijevanje prema hrvatskoj akciji, one koje su je osuđivale te one koje su tražile neki odmjereni odnos ili nudile alternativna objašnjenja.

Njemački *Die Welt* objavio je tekst u kojemu pokazuje razumijevanje za hrvatsku akciju. U tekstu stoji da bi UN trebao provesti Vanceov plan ako ga shvaća ozbiljno, a ako to nije u stanju, ne smije zamjerati Hrvatima što to čine sami. Na stotine tisuća hrvatskih izbjeglica čeka povratak, na stotine je tisuća ljudi u Dalmaciji kopnenim putem odsječeno od Hrvatske i Europe. Budući da UN ne čini ništa da bi to stanje popravio, komentator lista ne vidi zašto bi Hrvati to trpjeli? (RH/MVP/SZPIG/P/26./27. I. 1993.). U Francuskoj je sličan stav zastupao katolički *La Croix*. Njegov komentator protivi se upotrebi sile, ali zaključuje da se Hrvatska, s obzirom na ponašanje Srba i neučinkovitost UNPROFOR-a, nalazi u poziciji da bude shvaćena (*ibid.*). Bečki *Neue Kronen Zeitung* bez rezervi je ustvrdio da je hrvatska akcija normalna posljedica činjenice da mirovne snage nisu ispunile svoj zadatak (RH/MVP/SZPIG/P/25./26. I. 1993.).

Kritičnost prema hrvatskoj akciji najčešće se objašnjavala zabrinutošću za mirovni proces koji se trebao odvijati kroz Ženevsku konferenciju. Tako je npr. madridski *El Pais* pisao da obnove borbi između Srba i Hrvata definitivno miniraju mirovni proces. Hrvatska ofenziva, smatra komentator lista, nije samo napad na Srbe u Krajini, nego je i atak na sporazum koji je za to područje uspostavio UN. Ako Hrvati nastave tim putem, doći će do općeg rata i bit će minirana svaka mogućnost da međunarodna zajednica na tim prostorima zaustavi rat i eventualno postigne mir (RH/MVP/SZPIG/P/29./30. I. 1993.). Austrijska državna televizija (ORF) ocjenjivala je da su Tuđmanov izbor trenutka, motivacija i ciljevi teško razumljivi. Prvo je bio oštar prema Muslimanima u Bosni, a sada napada srpsku enklavu unatoč nazočnosti jedinica UN-a. Milošević je prozvan krvnikom s Balkana, međutim ni najnoviji Tuđmanovi netransparentni manevri ne mogu izazvati međunarodnu simpatiju za inače pravednu stvar Hrvata (RH/MVP/SZPIG/P/22./23. I. 1993.). Austrijski dnevni list *Der Standard* smatrao je da je hrvatska akcija pogrešan signal Srbima da se oružjem mogu uspostaviti granice (RH/MVP/SZPIG/P/27./28. I. 1993.). U kritici hrvatske akcije prednjačile su ruske novine *Izvestija* i *Pravda* koje su zagovarale strogu osudu hrvatske akcije i uvođenje sankcija (*ibid.*).

Među medijskim kritičarima hrvatske akcije mogu se uočiti dva glavna pravca razmišljanja: onaj koji "hrvatsku stvar" inače smatra pravednom, kao ORF, i onaj koji se drži "izbalansiranog" odnosa prema zaraćenim stranama, kao *Izvestija* i *Pravda*. I u jednom i u drugom pristupu možemo primijetiti primarnu brigu za vlastite

interese. Austrijski mediji podržavaju hrvatske želje za uspostavom suvereniteta, ali kritiziraju pribjegavanje sili, očito se plašeći eskalacije rata u susjedstvu i izbjegličkih valova. Talijanski *Avvenire* objektivnije je zaključio kako su upravo UN i međunarodna zajednica Hrvatima pokazali da se pribjegavanje sili itekako isplati. Kako je hrvatska akcija početkom 1993. pogrešan signal Srbima da se sila isplati ako niz događaja 1991. i 1992. to već nije bio? Takvi komentari zasnivali su se na nekritičnom promatranju uloge međunarodne zajednice u ratovima u bivšoj Jugoslaviji koja se doživljavala kao nužno humanitarna i pravedna. Vojnom silom itekako se moglo postići mnogo toga, što je pokazao dotadašnji tijek rata u Hrvatskoj i BiH, gdje se najjači u sukobu mogao dovesti u poziciju da pregovara o tuđem i da se posrednici trude pronaći rješenje koje će on prihvatiti. Pregovori u Ženevi i Vance-Owenov plan, kao što se pokazalo poslije, u konačnici nisu propali zbog hrvatske akcije, nego zbog cjelokupnog pristupa Međunarodne konferencije koja je jednako tretirala sve zaraćene strane i nije uključivala učinkovitu sankciju za opstrukciju pregovora.

Alternativno objašnjenje hrvatske akcije sastojalo se u konstrukciji o dogovoru predsjednika Tuđmana i Miloševića prema kojoj je Maslenica samo dio/epizoda u dogovorenom ratu koji vode dva nacionalistička autokrata. Zagrebački dopisnik britanske televizijske postaje Sky tvrdio je kako je vrlo moguće da su se Tuđman i Milošević dogovorili. Radi se o dogovoru o podjeli BiH, a predaja dijela teritorija u zaleđu Zadra dio je tajne nagodbe. Srbima Maslenica strateški i nije toliko važna, dok je Hrvatima važna otprilike kao Srbima koridor u Bosanskoj Posavini. Milošević sigurno ne bi tolerirao hrvatske napade da u tome nema računa, već je prepuštanjem Maslenice Hrvatima vratio dug za prepuštanje Posavine 1992. ili neke nove eventualne koncesije u BiH. Tomu u prilog ide činjenica da Milošević nije spominjao Maslenicu i ponašao se kao da se hrvatska akcija nije ni dogodila, a Tuđman je prije akcije od Vancea dobio jamstva da Beograd nema ništa protiv gradnje mosta. Takvu konstrukciju podržavao je i ugledni *The Economist* (*ibid.*). Osim britanskih medija spekulacijama o dogovorima i razmjenama teritorija bili su skloni i talijanski mediji (*Slobodna Dalmacija*, 17. I. 1993.). Međutim problematično je u takvu tumačenju što ne postoje jasniji dokazi o dogovoru i što su precijenjene Miloševićeve vojne mogućnosti. Ako su one zaista takve, zašto se onda dogovarao s Tuđmanom o Posavini? Alternativno objašnjenje također je bilo na tragu interesa posrednika – dogovor nacionalističkih autokrata olakšavao je poziciju međunarodne zajednice i skidao odgovornost s nje zbog neuspješnih nastupa.

Reakcije Vijeća sigurnosti i europskih država

Tijekom drugoga dana akcije francuski predsjednik Mitterand telefonirao je predsjedniku Tuđmanu i tražio sigurnost za francuske vojnike na terenu (RH/MVP/SZPIG/P/26./27. I. 1993.). Francuska je nakon toga zatražila hitnu sjednicu Vijeća

sigurnosti koja je sazvana za 25. siječnja. Francuski veleposlanik pri UN-u MÉRIMÉE gotovo se hvalio s dva poginula francuska vojnika i ustvrdio kako je to jasan dokaz koliko je Francuska privržena miru. Prema službenom stavu Pariza, hrvatska akcija može ugroziti napore UN-a za uspostavljanje mira, stoga VS mora zaustaviti napad HV-a na UNPROFOR. Francuska će, prema riječima veleposlanika MÉRIMÉEa, unatoč žrtvama nastaviti boriti se za mir. Događaji oko Maslenice samo su učvrstili vjeru kako je nužno zadržati snage na terenu uz ojačanu mogućnost samoobrane jer je nužno stranama na terenu nametnuti autoritet (UN/S/PV. 3163, 25. I. 1993.).

Dok je SAD stajao po strani i iskazivao određeno razumijevanje za "hrvatsku nestrpljivost" (Nobilo, 2000: 407), David Hannay, predstavnik Velike Britanije pred VS-om, činio se uzrujaniji zbog gubitka francuskih vojnika nego sami Francuzi. Tražio je da VS hrvatskoj vladi dade odlučan signal da se akcija koju je poduzela i koja je nesumnjivo zadala težak udarac mirovnom procesu u Ženevi neće tolerirati (UN/S/PV. 3163, 25. I. 1993.). Rusija je isto tako bila vrlo stroga. Veleposlanik Voroncov naglasio je pred VS-om da je napad HV-a na Srpsku Krajinu u trenutku kada je mirno rješenje u BiH bilo na vidiku samo jedno u nizu nepoštovanja Zagreba prema odlukama VS-a i da zaslužuje najstrožu osudu. Hrvatski napad na UNPA direktan je napad na UN te, uz hrvatsko ponašanje u BiH, VS svakako treba razmisliti o sankcijama Hrvatskoj. Voroncov je upozorio da HV napada položaje UNPROFOR-a i u Sektoru Istok gdje je raspoređen ruski kontingent i da ondje ima ozlijeđenih vojnika (*ibid.*). Istovremeno, UN nije zabilježio nikakve ratne aktivnosti u Sektoru Istok i o tome je govorio upravo ruski general Sosedov, zapovjednik Sektora (RH/MVP/SZPIG/P/25./26. I. 1993.).

Vijeće sigurnosti donijelo je 25. siječnja Rezoluciju 802 u kojoj je strogo osudilo hrvatsku akciju. Ujedno je izrazilo i duboku zabrinutost zbog slabe suradnje Srba u UNPA i mogućnosti širenja sukoba. Zahtijevalo je trenutni prekid akcije i povratak hrvatskih snaga na početne položaje, a od srpske strane vraćanje svaga otetog oružja u skladišta pod nadzor UNPROFOR-a (UN/S/802, 25. I. 1993.). Prema Mariju Nobilu, predstavniku Hrvatske pri UN-u, nacrt rezolucije bio je znatno blaži prema Hrvatskoj, ali je usvojeni tekst bio stroži zbog pogibije dvojice francuskih vojnika i kritike nesvrstanih zemalja prema srpskoj politici u BiH, zbog čega je Rusija željela ravnotežu u kritikama i prijetnjama (Nobilo, 2000: 408). Vladislav Jovanović, ministar vanjskih poslova SR Jugoslavije, pozdravio je sadržaj rezolucije jer je ona, po njegovu mišljenju, označila zaokret u odnosu UN-a prema Hrvatskoj (*The New York Times*, 27. I. 1993.).

Rusija je među posljednjim državama službeno reagirala na hrvatsku akciju. Tek je na dan sjednice VS-a rusko ministarstvo vanjskih poslova objavilo izjavu u kojoj je izrazilo zabrinutost. Nakon Rezolucije 802 Moskva je pozdravila njezin sadržaj i naglasila da će i dalje provoditi politiku "izbalansiranog pristupa" svim

stranama (Guskova, 1996: 128-129). Ruska želja za ravnotežom krivnje i nametanjem sankcija Hrvatskoj rezultat je domaćeg pritiska iz Rusije gdje nacionalističke i konzervativne snage, koje su bile posebno glasne u Vrhovnom sovjetu, nikako nisu mogle ministru vanjskih poslova Kozirevu oprostiti što je podržao režim sankcija prema Srbiji. Trideset zastupnika sastavilo je 27. siječnja izjavu u kojoj su osudili "hrvatskog agresora" i "razbojnički napad koji je najočigledniji dokaz da nisu Srbi ti koji žele rat i da su sankcije uvedene protiv Jugoslavije nepravedne...", uz zahtjev da hrvatska strana "odmah prekine agresiju protiv nenaoružanog i nezaštićenog naroda" (*ibid.*). Stav službene Moskve bio je ipak znatno blaži. Posebni izaslanik za bivšu Jugoslaviju Vitalij Čurkin požurio je u Zagreb gdje je hrvatskim vlastima rekao da ne može prihvatiti hrvatska objašnjenja za akciju i da se problemi UNPA moraju rješavati pregovorima (*Vjesnik*, 28. I. 1993.).

Njemačka je reagirala burno i kritički prema Hrvatskoj. Ministar vanjskih poslova Klaus Kinkel osudio je hrvatski napad u Krajini i izrazio žaljenje što je do njega došlo. Naglasio je da vojna sila ne donosi rješenje bez obzira na to s koje strane da dolazi i kakve motive ima (RH/MVP/SZPIG/P/23./24. I. 1993.). Dok je trajala akcija, u Bonnu se zatekao hrvatski ministar vanjskih poslova Zdenko Škrabalo kojemu je Kinkel izrazio nezadovoljstvo (*Slobodna Dalmacija*, 24. I. 1993.). Ministarstvo vanjskih poslova u Bonnu objavilo je priopćenje u kojemu je istaknulo kako srpska opstrukcija Vanceova plana za područja koja su u Hrvatskoj zauzeli Srbi nikako ne opravdava primjenu vojne sile. Hrvatska se izlaže ozbiljnim optužbama da ugrožava Ženevsku konferenciju upravo u trenutku kada se napredak čini mogućim (RH/MVP/SZPIG/P/27./28. I. 1993.). Istovremeno, austrijski ministar vanjskih poslova Alois Mock smatrao je da je hrvatska akcija opravdana i logična posljedica neučinkovitosti mirovnog plana u Hrvatskoj. Mock nije vjerovao u uspjeh Ženevske konferencije jer za rat su, po njemu, krivi Srbi i Srbija, a rješenje zapleta na Balkanu leži u njihovom porazu (*ibid.*).

Europska zajednica pod predsjedanjem Danske izdala je priopćenje u kojem poziva na prekid borbi oko Zadra, ističući kako bi one mogle ugroziti mirovne pregovore u Ženevi. Osim destabiliziranja nelagodne situacije u Hrvatskoj, hrvatska akcija riskira i nanošenje štete vrlo važnim i ozbiljnim pregovorima o BiH u Ženevi koji su nedavno pokazali izgleda da će doći do napretka. U priopćenju se zaključuje da je EZ svjestan srpske nepopustljivosti oko Vanceova plana, ali zahtijeva od svih strana, osobito od Hrvatske, da okončaju neprijateljstva oko Zadra (RH/MVP/SZPIG/P/25./26. I. 1993.). Predsjedajući, danski ministar vanjskih poslova Niels Helveg Petersen, dodao je da Hrvatsku u budućnosti vidi kao mirnu, poštovanu i dobrostojeću državu koja je uspješno integrirana u Europu te da zbog toga treba zaustaviti ofenzivu (RH/MVP/SZPIG/P/29./30. I. 1993.). EZ je dobrim dijelom odražavao stav svojih manjih članica da treba podržavati pregovore i model postojeće

intervencije UN-a. Objektivniji promatrači i akteri su zapazili da je suviše optimistično očekivati velik napredak na tim mirovnim pregovorima.

Hrvatska akcija najbolje je dočekanu u Sarajevu. "Hrvatska ima puno pravo da uspostavi svoj suverenitet na svojoj teritoriji" (RH/MVP/SZPIG/P/25./26. I. 1993.), konstatirao je predsjednik Predsjedništva BiH Alija Izetbegović. U Sarajevu su se nadali da bi isti taj princip vrijedio i za njih. Hrvatska akcija mogla je rasteretiti slabše bosanske snage koje su se borile protiv Srba ako bi se težište vojnih djelovanja vratilo u Hrvatsku. Isto tako na terenu se već raspalo krhko bošnjačko-hrvatsko savezništvo, ali akcijom kod Maslenice barem je i Zagrebu i Sarajevu glavni neprijatelj ostao isti. Turska, koja se sve više angažirala kao posrednik u ratu u BiH, zastupala je bošnjačke pozicije, nije osuđivala hrvatsku akciju, ali se plašila određene "izolacije Muslimana" ako bi Hrvatska ojačala i time izgubila interes za povratak u savezništvo sa Sarajevom. Predsjednik Turske Turgut Özal nije vjerovao u uspjeh Ženevske konferencije jer "ona nagrađuje Srbe za agresiju", pa ju hrvatska akcija u maločemu može minirati (RH/MVP/SZPIG/P/29./30. I. 1993.).

Francuska je bila uključena i u Vijeću sigurnosti i u Europskoj zajednici, ali je osim preko tih institucija reagirala i samostalno. Jedan od razloga bio je taj što se francuski kontingent na terenu u nekoliko navrata našao između dvije vatre. U najtežem položaju bila je skupina od 27 vojnika koja je ostala blokirana na prijevoju Mali Alan bez mogućnosti opskrbe i izvlačenja. O njihovu teškom položaju govorili su francuski mediji. Skupina je tek 31. siječnja evakuirana u Gračac. Pogibija dvojice francuskih vojnika dočekanu je s mnogo ogorčenja, iako je već ranije devet Francuza poginulo u UNPROFOR-u u BiH. Međutim, ovo je bilo prvi put da su vojnici poginuli jer su se našli između dvije vatre. Kritike balkanske politike predsjednika Mitteranda bile su sve glasnije, a dolazile su s različitih strana (Treacher, 2003: 73-74; *Vjesnik*, 2. VI. 1992.).

Hrvatski veleposlanik u Parizu Branko Salaj angažirao se u obrani hrvatskih pozicija. Tvrdio je da su pripadnici FRABAT-a ranije obaviješteni o napadu, da nema nijednog elementa koji bi potvrđivao da je hrvatska strana odgovorna za pogibiju vojnika, pogotovo što HV nema granate od 120 mm od kojih su poginuli Francuzi. Salaj je predlagao zajedničku hrvatsko-francusku istragu i pokušavao krivicu prebaciti na srpsku stranu (*Vjesnik*, 29. I. 1993.). Istodobno je *Libération* objavio da je francusko ministarstvo obrane o hrvatskom napadu bilo obaviješteno barem tri dana ranije, 18. ili 19. siječnja, ali da te informacije nisu prenesene na niže razine. Ta vijest navela je francuske medije da svale krivicu na ministra obrane Pierrea Joxea. On se branio tvrdnjom da to što su Francuzi bili obaviješteni o napadu ništa ne mijenja jer je teško vjerovati da su francuski položaji pogođeni slučajno, ali je naglasio da ne zna koja je strana pucala na njegove vojnike (RH/MVP/SZPIG/P/29./30. I. 1993.).

Francuska je javnost bila ogorčena pogibijom dvojice vojnika, a sva se odgovornost svaljivala na Ujedinjene narode. *Le Quotidien* je pisao kako su mirovne snage ponovo izvrgnute ruglu. Francuzi su se morali "ukonačiti", sakriti pod zemlju, a ono malo oružja što su oduzeli srpskim milicijama one su ponovo otele bez otpora (RH/MVP/SZPIG/P/27./28. I. 1993.). *Le Figaro* je upozoravao da francuske vojnike ubijaju kao zečeve te da oni istodobno gledaju kako ubijaju potpredsjednika bosanske vlade,² kojeg francuski pukovnik ne samo da nije branio nego nije ni uhitio ubojicu. *Libération* se uključio nizom kritičkih tekstova o mirovnim snagama, pitajući se kakva im je uopće svrha osim što su prisutne? (*Vjesnik*, 11. II. 1993.).

Francusko ministarstvo obrane objavilo je 27. siječnja da će u Jadransko more hitno uputiti nosač zrakoplova *Clemenceau*, ponos francuske ratne flote, u pratnji još 8 manjih ratnih brodova radi zaštite francuskih postrojbi u UNPROFOR-u. U ratnoj luci Toulonu počele su pripreme za isplovljavanje uz objašnjenje da će *Clemenceau* na sebe preuzeti ono što francuski vojnici u UNPA nemaju pravo – braniti se (*Vjesnik*, 27. I. 1993.). Flotom je zapovijedao admiral Jean Wild, zamjenik zapovjednika ratne flote za Sredozemlje. Ministar Joxe je s visokim vojnim časnicima 28. siječnja ispratio brodove iz Toulona uz poruku da idu štititi mir, a ne voditi rat. U floti se nalazilo oko 3600 vojnika i 40 borbenih zrakoplova (od toga 12 tipa *Mirage*) i helikoptera. Joxe je na ispraćaju rekao da "ne možemo tolerirati da naši vojnici budu taoci, kao što je danas, niti da budu meta kao što je bilo jučer" (*Vjesnik*, 29. I. 1993.). Uz sve to, u stanje pripravnosti stavljeni su i pripadnici jedne alpske divizije. Svi su se pitali koja je zapravo svrha misije u Jadranu?

U francuskim se medijima slanje flote ocjenjivalo kao mjera opreza i upozorenje. Njezino djelovanje ovisit će o prilikama na terenu. Procjenjivale su se tri svrhe: zaplašiti, intervenirati i evakuirati vojnike. Ili je to bila najobičnija demonstracija sile? Spekuliralo se i da je flota poslana protiv volje ministra Joxea koji je želio da francuski naponi ostanu unutar međunarodnog prava i UN-a. Francuska nije imala nikakve ovlasti od VS-a, ali u Jadranu su se već nalazile britanske i američke snage, također bez autorizacije VS-a.³ Nikome zapravo nije bilo jasno kako bi se i protiv koga moglo intervenirati, pa se nagađalo da je Francuskoj samo do prisutnosti i ugleda, da Mitterand pokušava s Clintonom ono što nije s Bushom – nametnuti Francusku kao svjetskog žandara kad je posrijedi Europa – te da je slanje flote i ra-

² Misli se na pogibiju potpredsjednika vlade BiH Hakije Turajlića koji je 7. siječnja ubijen u Sarajevu na srpskoj kontrolnoj točki dok se s njim u vozilu nalazio francuski pukovnik iz UNPROFOR-a i još nekoliko vojnika.

³ Velika Britanija u Jadranu je već prije stacionirala nosač zrakoplova *Ark Royal* koji je 15. siječnja 1993. ojačala s nekoliko zrakoplova. Službeno je objašnjenje bilo da su snage upućene radi zaštite britanskih vojnika u UNPROFOR-u nakon pogibije jednog dočasnika kod Gornjeg Vakufa. *Slobodna Dalmacija*, 17. I. 1993.

nije pripremljeno, samo je Mitterand sada iskoristio priliku predstavljajući se francuskoj javnosti kao zaštitnik francuskih vojnika (*Vjesnik*, 28. I. 1993.).

U zagrebačkoj zračnoj luci Plesu održana je 28. siječnja komemoracija za dvojicu poginulih vojnika prilikom ispraćaja njihovih tijela u Francusku. Komemoraciji su prisustvovali svi časnici Francuzi iz UNPROFOR-a, osoblje francuskog veleposlanstva u Zagrebu, uključujući veleposlanika Chenua (ranije zapovjednik Promatračke misije EZ-a 1991.) i vojnog atašea, ali nitko drugi iz UNPROFOR-a nije bio pozvan: ni kenijski general Rop, formalno nadređen francuskim vojnicima, ni general Nambiar (*Vjesnik*, 29. I. 1993.). Očito zahlađenje odnosa kulminirat će tek za godinu dana, ali bilo je sve očitije. Francuska se koristila UN-om i sudjelovanjem u mirovnim snagama da se nametne na terenu i ima utjecaj na razvoj situacije, istovremeno predbacujući svima koji nisu sudjelovali (SAD, Njemačka) da ne pokazuju posvećenost miru. Međutim, istodobno je i kritizirala UN zbog neučinkovitosti (UN/S/PV. 3135, 13. XI. 1992.; Filipović, 2013: 74-75).

U slučaju Maslenica Francuska se našla u središtu događaja jer se akcija događala u području djelovanja FRABAT-a. Da bismo bolje razumjeli događaje, vratit ćemo se nakratko u vrijeme prije akcije. Nakon posjeta lorda Owena i sastanka na vrhu ministara vanjskih poslova EZ-a 13. siječnja, u Pariz je stigao predsjednik Hrvatske Franjo Tuđman. Mitterand je Tuđmana primio u Elizejskoj palači 14. siječnja, gotovo na godišnjicu priznanja Hrvatske od EZ-a, kojemu se Francuska čvrsto opirala, ali je na kraju ipak popustila. U priopćenju za medije nakon sastanka dvojice predsjednika istaknuto je da se razgovaralo o Vance-Owenovu planu (*Vjesnik*, 15. I. 1993.). Ne raspoložemo zapisnikom sa sastanka Tuđmana i Mitteranda niti će takav ili sličan dokument u dogledno vrijeme biti u rukama istraživača, ali možemo se upitati: Ako HV priprema ozbiljnu vojnu akciju na prostoru gdje se nalazi FRABAT, je li vjerojatno da obavještajni podaci o hrvatskim pripremama nisu došli do Mitteranda i njegovih suradnika? Isto tako, bi li predsjednik Tuđman osam dana prije početka akcije Mitterandu prešutio barem mogućnost takve akcije, ako već ne same planove?

Događaji koji su uslijedili pokazuju da francuska politika nije bila previše iznenađena hrvatskom akcijom. Reakcija je, doduše, bila burna, ali ništa se u sadržajnom smislu nije dogodilo. Francuska burno reagira na akciju, mediji su prepuni napisa o francuskim vojnicima “koji se moraju sakriti pod zemlju” (RH/MVP/SZPIG/P/27./28. I. 1993.), traži se osuda Hrvatske u VS-u, Mitterand telefonski zove Tuđmana, upućuje se flota u Jadransko more, ali zapravo se ništa stvarno nije dogodilo. Veleposlanik Mérimée pred VS-om kao francusku zaslugu ističe pogibiju dvojice vojnika (UN/ODS/S/PV. 3136, 25. I. 1993.). Kao što je pogibija britanskog kaplara u Gornjem Vakufu bila sjajna prilika da Velika Britanija uputi u Jadran nosač zrakoplova *Ark Royal*, ista se prilika pojavljuje i za *Clemenceau*. Francuska po-

jačava svoju prisutnost u regiji i nameće se kao država bez čije se privole neće moći postići rješenje. Osim deklaratorno Francuska se ne uzrujava previše zbog hrvatske akcije. Pariz kao posrednik akcijom ne gubi gotovo ništa, a dobiva priliku ponovno istaknuti svoju posvećenost miru, poslati flotu u Jadransko more te se nametnuti kao nezaobilazan čimbenik u posredovanju.

Mnogo se iskrenije uzrujava Klaus Kinkel jer se čini da je akcija poduzeta bez znanja Njemačke. Na obljetnicu priznanja Hrvatske koje je godinu dana prije ishodila Njemačka Tuđman posjećuje Pariz i dobiva neku vrstu blagoslova od predsjednika Mitteranda za ograničenu akciju kojom je Srbima dano na znanje da francusko prijateljstvo nije neograničeno i da se ne smije zloupotrebjavati. U tijeku je snažan francuski pritisak na Miloševića da prihvati Vance-Owenov plan. Takav razvoj događaja u medijima je ostao slabo zapažen. Tek je njemački *Kleine Zeitung* zamijetio stvarnu ljutnju Kinkela i hinjenu ljutnju Mitteranda, objavivši tekst znakovitog naslova: "Zagreb je u Parizu otkrio novog saveznika" (*Vjesnik*, 30. I. 1993.).

Rezolucija 802 koja je osudila hrvatski napad istovremeno je osudila i srpsku opstrukciju provedbe Vanceova plana. Ona nije određivala nikakve konkretne akcije protiv Hrvatske. Zahtjev za povratak na početne pozicije, koliko god zvučao neugodno i rezolutno za Zagreb, nije sadržavao posebne sankcije. Hrvatska je bila daleko i od jednoglasne osude i od bilo kakvih sankcija zbog svoje akcije. Ni sam general Nambiar nije posebno osudio Hrvatsku, bez obzira na razočaranje i osude (*Vjesnik*, 29. I. 1993.). Francuska flota stigla je u Jadransko more 31. siječnja, ali nije imala nikakvu namjeru djelovati protiv HV-a niti je za to više bilo potrebe.

Akcija Maslenica i Ženevska konferencija

Dok su neki akteri politike prema području bivše Jugoslavije, uključujući glavnog tajnika UN-a Boutros-Ghalija, tvrdili da će hrvatska akcija uništiti mirovne napore Ženevske konferencije, sam supredsjedatelj mirovne konferencije David Owen nije se slagao s time. Owen je iznenađujuće pozitivno reagirao na vijesti o hrvatskoj akciji. Naglasio je da je to područje hrvatska zemlja i da je Hrvatima ta prometnica posebno važna jer o mostu na Maslenici ovisi opskrba 700 000 Hrvata u Dalmaciji. Hrvati su pokušavali riješiti problem pregovorima, ali Srbi na to nisu bili spremni, zaključio je Owen (*Vjesnik*, 26. I. 1993.). U suradnji s Vanceom Owen je podržavao Tuđmana u nezadovoljstvu neučinkovitošću UNPROFOR-a kojemu se otimačinom oružja dodatno smanjio kredibilitet. Owen je istaknuo kako je Tuđmanu sugerirao da se ograniči na ružičaste zone i da ne ulazi u UNPA, dok je Čosića, Miloševića i bosanske Srbe upozorio da se ne miješaju jer to nije njihov rat i nisu ovlašteni da vode bilo kakvu akciju Hrvatskoj (RH/MVP/SZPIG/P/24./25. I. 1993.).

U Ženevi je 23. siječnja, dan nakon početka hrvatske akcije, započela treća plenarna sjednica. Owen i Vance nastojali su da se rasprava ne odvrti od predviđenog

sadržaja, odnosno zemljovida deset provincija BiH. Maslenica nije trebala biti tema sastanka (*Slobodna Dalmacija*, 24. I. 1993.). Prijetnje Čosića, kojega je u Owenovoj prisutnosti nazvao general Panić s molbom da odobri zračne udare na hrvatske položaje kod Zadra, Owen je nastojao primiriti i usmjeriti razgovore na BiH (*The New York Times*, 25. I. 1993.). Owen je ostao pri tome da Maslenica trenutno nije problem mirovne konferencije te da je to hrvatski teritorij. U svojim memoarima Owen je dao pomalo nejasno tumačenje napisavši da je Tuđman namjerno izazvao krizu kako bi se izbjeglo da se svi usredotoče na BiH (Owen, 1998: 138). Uopće nije bilo sporno da je Maslenica izazvana namjerno, bila je to unaprijed osmišljena i organizirana vojna akcija, ali na tom je mjestu Owen površno prešutio gdje je interes njega kao posrednika u akciji bio moguć.

Owen je sam sebe ocijenio kao čovjeka koji je “sklon zaobilaznom razmišljanju” (*ibid.*: 61). Na tragu toga pokušat ćemo ponuditi tumačenje Owenova razumijevanja za hrvatsku akciju. Vance i Owen posjetili su 19. i 20. studenoga 1992. sva četiri UNPA-područja u Hrvatskoj te područje Maslenice i brane Peruća. Nakon toga u Kninu su održali sastanak s hrvatskim Srbima koji je Owen opisao ovako: “U Kninu smo imali grozan sastanak s hrvatskim Srbima, koji su odbili pružiti potporu bilo čemu osim secesiji i koji su se pretvarali da su nezavisna vlada s vlastitim ministrom vanjskih poslova. Neumoljivo sam tražio da im damo do znanja kako smatramo da se nalazimo u Hrvatskoj...” (*ibid.*: 107). Nekoliko dana kasnije, krajem studenoga, Owen, Vance i njihove supruge proveli su vikend na Brijunima u društvu predsjednika Tuđmana gdje su prije svega razgovarali o mogućim rješenjima za BiH.⁴ Iako Owen to ne ističe, a svi razgovori na Brijunima bili su neslužbeni i bez vođenja zapisnika, vjerojatno je da su razgovarali i o sudbini UNPA. Zasiurno je Owen nastojao sudbinu UNPA, koju je vidio u Hrvatskoj te morao štititi suverenitet članice UN-a, pretvoriti u uspjeh mirovne konferencije.

Princip “mrkve i batine” koji su posrednici željeli primijeniti imao je određene manjkavosti jer su imali slabe mogućnosti i mrkve i batine. Mrkva je za zaraćene strane prije svega bio teritorij, a batina vojni poraz pred kojim su spas tražili u pregovorima. Kako je Owen u hrvatskoj akciji Maslenica vidio mogućnost za “mrkvu i batinu” za sve strane u sukobu i u Hrvatskoj i u BiH?

Hrvatskoj je glavna želja bila uspostaviti suverenitet na cijelom međunarodno priznatom teritoriju. Ružičaste zone ionako nisu bile dio UNPA, a Srbima su pripale jer su ih zadržali silom. Krajinski Srbi nisu ostavljali Vanceu i Owenu nikakvu vjeru da će se s njima moći postići ikakva nagodba, a izbacivanjem Beograda iz pregovora o sudbini UNPA Hrvatska je postala jača strana, ona kojoj su posrednici nastojali

⁴ Za opis vikenda na Brijunima vidi: Owen, 1998: 110-112.

udovoljiti.⁵ Prije svega je lord Owen, vodeći se svojim interesom kao posrednika, želio osigurati kooperativnost hrvatske strane koja se mogla postići umjerenom “dozvolom” za akciju u ružičastim zonama, odnosno mrkvom. Batinu za Hrvatsku, da se ne ohrabri previše i ne djeluje dalje prema UNPA, osiguralo je Vijeće sigurnosti svojom Rezolucijom 802.

“Grozan” sastanak s vođama hrvatskih Srba ostao je Owenu u sjećanju, a njihov poraz, uz ostajanje Srbije po strani, bio je batina kojom su se posrednici nadali smekšati srpske pozicije. Porazom RSK kod Maslenice Hrvatska je strateški dobila mnogo. RSK te pogotovo Srbija strateški nisu izgubili mnogo, osim dviju lokacija (most preko ždrila, brana Peruća) s kojih su mogli značajno ucjenjivati Hrvatsku. Pregovaračke pozicije RSK oslabjele su. Što je najvažnije, poraz je u RSK mogao narušiti nepokolebljivost stavova o budućem rješenju njezina statusa, pogotovo kad je jasno da Srbija stoji po strani i da je Hrvatska vojno značajno ojačala. “Mekše” pozicije krajinskih Srba trebale su olakšati posao budućim posrednicima, batinom u obliku hrvatske vojne akcije. Jedina briga koju je Owen imao bila je odgovoriti Srbiju od miješanja u sukob oko Maslenice, što su on i Vance i učinili 24. siječnja (*ibid.*: 138).

Za Owena je još važnije bilo prihvaćanje Vance-Owenova mirovnog plana. Bosanski Srbi mogli su vidjeti kako Beograd stoji po strani kad jedna od srpskih vojski gubi na terenu. Owen je time jačao pritisak na bosanske Srbe, pokazujući im da ima i drugih rješenja ako ne prihvate pregovore. Hrvatska akcija u Owenovoj je politici postala batina i prema bosanskim Srbima, kada već druge batine u obliku zračne potpore ili sličnog djelovanja mirovne konferencije nije imala, što je Owen vidio kao njezin glavni problem (RH/MVP/SZPIG/P/6./7. I. 1993.). U takvim okolnostima za bosanske Srbe mrkva je trebao biti sam Vance-Owenov plan, koji ipak jednim dijelom priznaje rezultate srpske ratne kampanje iz 1992.

Dok su bosanski Srbi mogli vidjeti akciju kao batinu, Bošnjaci su je pozdravili radujući se srpskom porazu. Međutim, Owen je akciju vidio i kao korisnu za pritisak na Bošnjake. Naime, najveći otpor Vance-Owenovu mirovnom planu nije dolazio od Srba, jer je Milošević bio spreman prisiliti vodstvo bosanskih Srba da pristanu na njega, kao i Rusija, već od Bošnjaka. Bošnjačka politika smatrala je plan nepoštenim, a predviđeno razvojačenje Sarajeva i ukidanje opsade kao gubitak svojega najsnažnijeg oružja za pridobivanje međunarodnih simpatija te konačne intervencije u svoju korist. Još ne znajući kako će djelovati novi američki predsjednik Clinton, Owen je nastojao što više izolirati Izetbegovića u odbijanju plana i dovesti ga pred gotov čin, odnosno pristanak na plan (Owen, 1998: 123).

⁵ Tezu o konstantnom udovoljavanju međunarodnih posrednika jačoj strani u sukobu još od udovoljavanja Miloševiću 1991. preuzimamo iz: Glaurdić, 2011.

Zaključak

Međunarodna reakcija na hrvatsku akciju bila je vrlo glasna i burna, ali bez konkretnih učinaka. Hrvatska nije snosila baš nikakve posljedice zbog poduzimanja akcije. Međunarodni položaj Hrvatske pogoršao se kasnije, 1993., ali prije svega zbog sukoba s Bošnjacima u BiH, zbog zločina u Ahmićima i rušenja mosta-spomenika u Mostaru te zbog ratnih zločina u Medačkom džepu u jesen 1993. Akcija Maslenica nije ni približno imala takav učinak na položaj i ugled Hrvatske, štoviše, mogla je uvjeriti međunarodne posrednike da hrvatske prijetnje vojnim rješenjem pitanja UNPA, uz držanje Srbije po strani, mogu biti učinkovite.

Reakcije u međunarodnoj zajednici bile su prije svega na tragu njezina vlastita interesa. Rezolucija 802, kao i sve dotadašnje rezolucije, osuđivala je nasilje nastojeći ostati dosljedna dotadašnjoj praksi VS-a, amortizirati interese svojih država članica i podupirati nastojanja mirovnih posrednika i UNPROFOR-a. Rezolucija je, sukladno praksi, prozvala i hrvatsku i srpsku stranu, držeći se politike ravnoteže između strana. Reakcije Francuske i predsjedatelja mirovne konferencije, posebno istaknute o ovom radu, pokazuju da su neki važni međunarodni posrednici bili skloni podržati akciju jer su u tome vidjeli dobru priliku za svoje pozicije. Na tragu njihove podrške, prema akciji su bili kritički usmjereni oni koji su time bili istisnuti, prije svega Njemačka i Velika Britanija, ili oni koji su mogli biti pogođeni eskalacijom rata, kao Austrija. Što je najvažnije, ni ključni ni sporedni interesi posrednika nisu bili ugroženi, te je zato hrvatska akcija prošla bez bilo kakvih štetnih političkih posljedica za Hrvatsku.

Hrvatska akcija bila je ograničena karaktera i nije imala za cilj ulazak u UNPA i konačan obračun s RSK. Isto tako, “dozvola” nekih ključnih međunarodnih posrednika – za koju tvrdimo da ju je Hrvatska dobila – bila je ograničena karaktera i odnosila se na ograničeno područje i ograničeno razdoblje djelovanja. U suprotnom bi za međunarodne posrednike polučila različite rezultate od onih koje su očekivali. Konačno, konsolidacija obrane RSK onemogućavala je daljnje napredovanje HV-a. Međunarodna reakcija nije bila čimbenik zaustavljanja akcije i “pretvaranja pobjede u poraz”, kako je tvrdio general Bobetko, već je odgovarala interesima posrednika koji su konačno, kao i prije u ratu na području Hrvatske i BiH, priznavali silu kao najefikasnije sredstvo ostvarivanja interesa, koliko god joj se nominalno protivili.

IZVORI I LITERATURA

- Barić, Nikica. 2003. *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, Zagreb: Golden marketing.
- Bobetko, Janko. 1996. *Sve moje bitke*, Zagreb: Vlastita naklada.
- CIA. 2002. *Balkan Battlegrounds: A Military History of the Yugoslav Conflict 1990-1995*, Washington D.C.: Central Intelligence Agency, Office of Russian and European Analysis.
- Filipović, Vladimir. 2013. "Značajke francuskog djelovanja u misiji UNPROFOR-a, 1992.-1995.", *Suvremene teme*, 6 (1).
- Glaudić, Josip. 2011. *Vrijeme Europe: Zapadne sile i raspad Jugoslavije*, Zagreb: Mate.
- Goulding, Marack. 2003. *Peacemonger*, Baltimore: John Hopkins University Press.
- Guicherd, Catherine. 1993. "Lessons from the Yugoslav Conflict", *Fletcher Forum of World Affairs*, 17 (2).
- Guskova, Jelena (ur.). 1996. *Jugoslovenska kriza i Rusija: dokumenti, fakta, komentari*, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Libal, Michael. 2002. *Njemačka politika i jugoslavenska kriza*, Zagreb: Golden marketing.
- Nobilo, Mario. 2000. *Hrvatski feniks: diplomatski procesi iza zatvorenih vrata*, Zagreb: NZG.
- Owen, David. 1998. *Balkanska odiseja*, Zagreb: HSN.
- Republika Hrvatska/Ministarstvo vanjskih poslova/Služba za praćenje inozemnih glasila/Pregled 6./7. siječnja 1993.
- Republika Hrvatska/Ministarstvo vanjskih poslova/Služba za praćenje inozemnih glasila/Pregled 16./17. siječnja 1993.
- Republika Hrvatska/Ministarstvo vanjskih poslova/Služba za praćenje inozemnih glasila/Pregled 22./23. siječnja 1993.
- Republika Hrvatska/Ministarstvo vanjskih poslova/Služba za praćenje inozemnih glasila/Pregled 23./24. siječnja 1993.
- Republika Hrvatska/Ministarstvo vanjskih poslova/Služba za praćenje inozemnih glasila/Pregled 25./26. siječnja 1993.
- Republika Hrvatska/Ministarstvo vanjskih poslova/Služba za praćenje inozemnih glasila/Pregled 26./27. siječnja 1993.
- Republika Hrvatska/Ministarstvo vanjskih poslova/Služba za praćenje inozemnih glasila/Pregled 27./28. siječnja 1993.
- Republika Hrvatska/Ministarstvo vanjskih poslova/Služba za praćenje inozemnih glasila/Pregled 29./30. siječnja 1993.
- Slobodna Dalmacija*, 17. I. 1993. "Vance-Owenov plan".
- Slobodna Dalmacija*, 17. I. 1993. S. Tomašević, "Sjeverna Bosna za Maslenicu".

- Slobodna Dalmacija*, 17. I. 1993. V. Fras, "Zakašnjeli potez".
- Slobodna Dalmacija*, 24. I. 1993. G. Borić, "Nepovjerenje u sposobnost UN".
- Slobodna Dalmacija*, 24. I. 1993. D. Buvač, "Vance i Owen skinuli Maslenicu".
- Slobodna Dalmacija*, 21. I. 2009. S. Šetka, "Maslenica – prekretnica u ratu".
- Škorić, P. 2006. "Operacija Maslenica – prekretnica u Domovinskom ratu", *Hrvatski vojnik*, br. 69.
- The Boston Globe*, 8. III. 2009. J. Freeman, "Carrot Unstuck".
- The New York Times*, 21. I. 1993. T. Freedman, "The Inauguration".
- The New York Times*, 22. I. 1993. A. Lewis, "Abroad at Home: The Clinton Doctrine".
- The New York Times*, 25. I. 1993. C. Sudetic, "Yugoslav Leader Threatens Croats".
- The New York Times*, 25. I. 1993. D. Binder, "Balkan Negotiators Urge an End to the Latest Fighting in Croatia".
- The New York Times*, 27. I. 1993. C. Sudetic, "UN Says, Stop Shooting, but Croats Shoot Anyway".
- Touval, Saadia. 2002. *Mediation in Yugoslav wars 1991-1995*, New York: Palgrave.
- Treacher, Adrian. 2003. *French Interventionism: Europe's Last Global Player*, Burlington: Ashgate.
- United Nations/Security Council/Provisional Verbatim Record 3134, 13. XI. 1992.
- United Nations/Security Council/Provisional Verbatim Record 3163, 25. I. 1993.
- United Nations/Security Council/23280, 11. XII. 1991. Report of the Secretary General to the UN Security Council.
- United Nations/Security Council/24188, 26. VI. 1992. Report of the Secretary General to the UN Security Council.
- United Nations/Security Council/24600, 28. IX. 1992. Report of the Secretary General to the UN Security Council.
- United Nations/Security Council/24934, 9. XII. 1992. Letter from the President of the Republic of Croatia to the President of the Security Council.
- United Nations/Security Council/25264, 10. II. 1993. Further Report of the Secretary General Pursuant to Security Council Resolution 743.
- United Nations/Security Council/Resolution 762, 30. VI. 1992.
- United Nations/Security Council/Resolution 776, 14. IX. 1992.
- United Nations/Security Council/Resolution 781, 9. X. 1992.
- United Nations/Security Council/Resolution 802, 25. I. 1993.
- Večernje novosti (Beograd)*, 27. I. 1992. Đ. Martinović, "Mir na liniji dodira".
- Vjesnik*, 8. IV. 1992. "Novi raspored snaga UNPROFOR-a".
- Vjesnik*, 2. VI. 1992. M. Galić, "Slabost prema Beogradu".

- Vjesnik*, 15. I. 1993. M. Galić, "Obljetnica priznanja u Elizejskoj palači".
- Vjesnik*, 18. I. 1993. "Priopćenje UNPROFOR-ova Ureda za informiranje".
- Vjesnik*, 25. I. 1993. "Priopćenje UNPROFOR-ova Ureda za informiranje".
- Vjesnik*, 25. I. 1993. "Ponovo na početku".
- Vjesnik*, 26. I. 1993. M. Galić, "Owen: To je hrvatska zemlja".
- Vjesnik*, 27. I. 1993. M. Galić, "Clemenceau čuva glinene golubove".
- Vjesnik*, 28. I. 1993. B. Lacmanović, "Simbolične prijetnje".
- Vjesnik*, 28. I. 1993. M. Galić, "Objašnjenje stiže poslije brodova".
- Vjesnik*, 29. I. 1993. M. Galić, "Zajednička istraga".
- Vjesnik*, 29. I. 1993. M. Galić, "U misiji mira ili zaštite".
- Vjesnik*, 29. I. 1993. I. Bešker, "Novi sluh za Hrvatsku".
- Vjesnik*, 30. I. 1993. A. Oršić, "Zagreb je u Parizu otkrio novog saveznika".
- Vjesnik*, 2. II. 1993. T. Grkovski, "Unproforci u Sv. Roku – taoci".
- Vjesnik*, 11. II. 1993. M. Galić, "Vojnici ili trgovci".
- Wikipedia: http://hr.wikipedia.org/wiki/Operacija_Maslenica, uč. 11. VII. 2012.
- Žunec, Ozren. 1998. "Rat u Hrvatskoj 1991.-1995. 1. dio: uzroci rata i operacije do Sarajevskog primirja", *Polemos*, 1 (1).

Vladimir Filipović

MILITARY OPERATION MASLENICA (1993): A NEW INTERPRETATION OF INTERNATIONAL REACTIONS

Summary

This paper analyses international response to the Croatian military operation Maslenica in January 1993. Based on media comments and reactions of key international mediators in the war in Croatia and Bosnia and Herzegovina, particularly the United Nations, France and Chairman of the International Conference on the Former Yugoslavia, it seeks to answer the question of what the reaction was, how in reality it was in accordance with the proclaimed policies and how it fit into the overall international policy towards the war in Croatia and Bosnia and Herzegovina. The paper is based on the documents of the United Nations, the analysis of several newspapers and reports of the Croatian Ministry of Foreign Affairs. It situates behaviour of the main participants within the context of "carrots and sticks" strategy. The Maslenica operation had shown that international community would not prevent military

interventions against the self-declared Republic of Srpska Krajina by Croatian forces. It thus announced what subsequently happened in 1995 with the decisive Operation Storm.

Keywords: Operation Maslenica, War in Croatia 1991-1995, UNPROFOR, Vance's Plan, France

Kontakt: **Vladimir Filipović**, Filozofski fakultet, Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb.

E-mail: vlad.filipovic@gmail.com